Кодификатор
проверяемых элементов содержания и требований к уровню подготовки
для проведения оценки предметных и методических компетенций учителей
по предмету «Башкирский язык»

Кодификатор элементов содержания и требований к уровню подготовки учителей башкирского языка является документом, определяющим структуру и содержание КИМ для проведения оценки предметных и методических компетенций учителей.

Кодификатор составлен на основе следующих документов:

– Приказ Министерства Просвещения РФ от 31 мая 2021 года №287 «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования»;

– Приказ Министерства Просвещения РФ от 18 июня 2022 №568 «О внесении изменений в федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования, утвержденный приказом Министерства просвещения РФ от 31 мая 2021 года №287»;

– Приказ от 17.05.2012 года N 413 "Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта среднего общего образования" (с изменениями от 12 августа 2022 года);

– Федеральная образовательную программа среднего общего образования. Утверждена приказом Минпросвещения РФ от 23 ноября 2022 г. N 1014;

– Федеральная образовательная программа основного общего образования. Утверждена Приказом Минпросвещения Российской Федерации от 16.11.2022 № 993;

– Примерная основная образовательная программа среднего общего образования (одобрена решением федерального учебно-методического объединения по общему образованию, протокол от 28 июня 2016 г. № 2/16-з)

– Примерная основная образовательная программа основного общего образования (одобрена решением федерального учебно-методического объединения по общему образованию, протокол от 15.09.2022 г., №6/22), https://fgosreestr.ru/;

– Приказ Министерства образования и науки РФ от 22.02.2018 г. N 121 (ред. от 08.02.2021) "Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта высшего образования - бакалавриат по направлению подготовки 44.03.01 Педагогическое образование";

– Приказ Министерства образования и науки РФ от 22.02.2018 г. N 125 "Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта высшего образования - бакалавриат по направлению подготовки 44.03.05 Педагогическое образование (с двумя профилями подготовки)";

– Приказ Минтруда России от 18.10.2013 г. N 544н "Об утверждении профессионального стандарта "Педагог (педагогическая деятельность в сфере дошкольного, начального общего, основного общего, среднего общего образования) (воспитатель, учитель)".

Раздел 1. Оценка предметных компетенций

Оценка готовности учителя к выполнению обобщенной трудовой функции А «Профессиональная деятельность по обучению и воспитанию обучающихся по образовательным программам начального общего образования, основного общего образования, среднего общего образования», трудовой функции «Профессиональная деятельность по обучению», трудового действия «Планирование и проведение учебных занятий» в части владения предметными компетенциями осуществляется посредством оценки владения педагогом предметными знаниями и умениями в соответствии с требованиями федерального государственного стандарта основного и среднего общего образования и примерных образовательных программ (таблицы 1, 2).

Таблица 1. Перечень элементов содержания, проверяемых при проведении оценки предметных компетенций учителей по предмету «Башкирский язык»

Код раздела	Код элемента	Элементы содержания, проверяемые при выполнении диагностической работы
1	Тел тураһында дөйөм төшөнсә	
	1.1	Йәмғиәт тормошонда телдең роле. Башҡорт теле – башҡорт халҡының милли теле һәм Башҡортостан Республикаһының дәүләт теле. Уның башҡа телдәр араһындағы урыны. Башҡорт теленең төрки телдәр төркөмөнә ҡарауы һәм ҡәрҙәш телдәр.
	1.2	Әҙәби тел һәм диалект тураһында төшөнсә. Башҡорт теленең диалекттары.
2	Фонетика. Орфоэпия. Графика. Орфография	
	2.1	Фонетика тураһында төшөнсә. Телмәр өндәре. Телмәр ағзалары. Өндәрҙең яһалышы, һуҙынҡылар һәм тартынҡылар. Ҡалын һәм нәҙек һуҙынҡылар. А, о, ы, э һуҙынҡыларының ике төрлө әйтелеше. Яңғырау һәм һаңғырау тартынҡылар.
	2.2	Өн һәм хәреф. Өндәрҙең яҙыуҙа хәрефтәр менән белдерелеүе. Алфавит. Айырыу билдәләре ь, ъ, уларҙың дөрөҫ яҙылышы. Һүҙ башында һәм аҙағында айырым фонетик шарттарҙа [ҡ], [к] өндәренең [ғ], [г] өндәренә үҙгәреү осраҡтары, һуҙынҡылар араһында[б], [п] өндәренең әйтелеүе.
	2.3.	Орфография тураһында төшөнсә. Айырыу билдәләре ь, ъ, уларҙың дөрөҫ ҡулланылышы. О, а, ә, е, ё, ю, я, у, ү хәрефтәренең өн мәғәнәләре. Ижек. Ижектәрҙең төрҙәре, һүҙҙәрҙе юлдан юлға күсереү.
	2.4.	Баҫым. Баҫымлы һәм баҫымһыҙ ижектәр. Баҫымдың һуңғы ижеккә, һүҙ уртаһындағы һәм тәүге ижеккә төшөү осраҡтары. Логик баҫым. Рус теленән үҙләштерелгән һүҙҙәрҙәге баҫым. Һуҙынҡыларҙың дөрөҫ әйтелеше.

		Тартынҡыларҙың дөрөҫ әйтелеше. Өндәрҙең оҡшашыуы. Интонация. Фонетик анализ тәртибе.
3	Лексика. Һүҙьяһалыш	
	3.1	Лексика тураһында дөйөм төшөнсә. Башҡорт теленең һүҙ байлығы. Һүҙҙең лексик мәғәнәһе. Һүҙҙәрҙең тура һәм күсмә мәғәнәлә ҡулланылыуы. Мәғәнәләре буйынса һүҙҙәрҙең тематик төркөмдәре.
	3.2	Башҡорт теленең һүҙлек составы. Төп башҡорт һәм үҙләштерелгән һүҙҙәр. Башҡорт телендә дөйөм ҡулланылышлы һүҙҙәр. Халыҡ-ара һәм профессиональ һүҙҙәр. Иҫкергән һәм яңы һүҙҙәр. Диалект һүҙҙәр.
	3.3	Синонимдар. Антонимдар. Омонимдар. Башҡорт теленең аңлатмалы һүҙлектәре.
	3.4	Фразеологик берәмектәр.
	3.5	Тамыр һәм яһалма һүҙҙәр. Ялғау төрҙәре.
	3.6	Һүҙьяһалыш юлдары.
	3.7	Ҡушма һүҙҙәр. Ҡушма һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышы.
4	Морфология	
	4.1	Морфология тураһында төшөнсә. Үҙ аллы һәм ярҙамсы һүҙ төркөмдәре.
	4.2	Исем һәм уны телмәрҙә ҡулланыу. Исемдең мәғәнәһе, морфологик билдәләре. Уртаҡлыҡ һәм яңғыҙлыҡ исемдәр. Исемдәрҙең яһалышы. Исемдең грамматик категориялары. Исемдәрҙең һан менән үҙгәреше. Исемдәрҙең эйәлек заты менән үҙгәреше. Исемдәрҙең хәбәрлек заты менән үҙгәреше. Исемдәрҙең килеш менән үҙгәреше.
	4.3	Ҡылымдың мәғәнәһе. Морфологик билдәләре (зат, һан менән үҙгәреүе, өс төрлө заманда, барлыҡта-юҡлыҡта ҡулланылыуы). Синтаксик вазифалары. Үҙ аллы һәм ярҙамсы ҡылымдар. Үҙ аллы ҡылымдарҙың ярҙамсы ҡылым вазифаһында йөрөүе. Тамыр һәм яһалма ҡылымдар. Ҡылымдарҙың яһалыу юлдары: 1) һүҙгә ялғау ҡушыу юлы менән; 2) ҡушма ҡылымдар. Ҡылымдың затлы формалары. Бойороҡ һөйкәлеше. Бойороҡ һөйкәлеше ҡылымдарының мәғәнәһе: һан, зат менән үҙгәреүе. Хәбәр һөйкәлеше: хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының мәғәнәһе, уларҙың үткән, хәҙерге, киләсәк замандарҙа килеүе. Шарт һөйкәлеше: шарт һөйкәлеше ҡылымдарының мәғәнәһе һәм яһалышы. Уларҙың зат, һан, юҡлыҡ менән үҙгәреше. Теләк һөйкәлеше: теләк һөйкәлеше ҡылымдарының мәғәнәһе, уларҙың яһалышы һәм үҙгәреше. Ҡылым төркөмсәләре. Исем ҡылым. Уртаҡ ҡылым. Сифат ҡылым. Сифат ҡылымдарҙың хәҙерге, үткән, киләсәк заманы. Хәл ҡылымдар. Хәл ҡылымдың төрҙәре. Ҡылым йүнәлештәре. Ҡылым күләмдәре.

		Ҡылым рәүешлеге.
	4.4	Сифат. Сифаттың һөйләмдәге роле. Сифаттарҙың яһалышы. Төп һәм шартлы сифаттар. Сифат дәрәжәләре. Сифаттарҙың дөрөҫ яҙылышы. Синоним сифаттар.
	4.5	Һан. Ябай һәм ҡушма һандар. Һан төркөмсәләре. Һандарҙың дөрөҫ яҙылышы.Үлсәү һүҙҙәре.
	4.6	Алмаш. Телмәрҙәге роле, мәғәнә үҙенсәлектәре. Алмаш төркөмсәләре. Алмаштарҙың килеш һәм һан менән үҙгәреше. Алмаштарҙың килеш менән үҙгәреше.
	4.7	Рәүеш. Грамматик һәм морфологик билдәләре. Рәүеш төркөмсәләре. Рәүештең сифат менән оҡшаш һәм айырмалы яҡтары. Рәүеш дәрәжәләре. Рәүештәрҙең яһалышы. Рәүештәрҙең дөрөҫ яҙылышы.
	4.8	Ярҙамсы һүҙ төркөмдәре. Теркәүестәр һәм уларҙың телмәрҙәге функцияһы. Теркәүестәрҙең бүленеше: теҙеү теркәүестәре, эйәртеү теркәүестәре. Бәйләүестәрҙең телмәрҙәге вазифаһы. Уларҙың бүленеше: 1) төп һәм эйәлек килеште талап итеүсе бәйләүестәр; 2) төп һәм төбәү килеште талап итеүсе бәйләүестәр; 3) сығанаҡ килеште талап итеүсе бәйләүестәр. Киҫәксәләрҙең морфологик билдәләре, телмәрҙәге вазифалары. Мәғәнәләренә ҡарап, киҫәксәләрҙең бүленеше. Мөнәсәбәт һүҙҙәр тураһында төшөнсә. Мөнәсәбәт һүҙҙәрҙең синтаксик роле. Кәрәк, тейеш, мөмкин, бар, юҡ, түгел, буғай, ярай мөнәсәбәт һүҙҙәренең мәғәнәһе һәм телмәрҙә ҡулланылышлы, уларҙың исем урынында килә алыуы. Ымлыҡтар тураһында төшөнсә, уларҙың морфологик һыҙаттары, телмәрҙәге вазифалары. Ымлыҡтарҙың төрҙәре. Оҡшатыу һүҙҙәре тураһында дөйөм төшөнсә.
5	Синтаксис. Стилистика	
	5.1	Синтаксистың төп маҡсаты. Синтаксистың берәмеге булараҡ һүҙбәйләнеш һәм һөйләм. Һүҙбәйләнештең төп билдәләре. Һүҙбәйләнештәрҙең яһалыу юлдары. Эйәртеүле бәйләнеш төрҙәре: ярашыу, башҡарылыу, йәнәшәлек, һөйкәлеү. Һүҙбәйләнеш һәм ҡушма һүҙ. НыҒынған һүҙбәйләнештәр**.**
	5.2	Һөйләмдең грамматик нигеҙе. Эйә менән хәбәр. Эйә менән хәбәр араһында һыҙыҡ. Ябай һөйләмдең синтаксик структураһы. Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре. Аныҡлаусы. Тиң һәм тиң булмаған аныҡлаусылар. Өҫтәлмәлек. Тултырыусы. Тура һәм ситләтелгән тултырыусы. Хәлдәр. Рәүеш хәлдәре. Күләм-дәрәжә хәлдәре. Урын хәлдәре. Ваҡыт хәлдәре. Шарт хәлдәре. Сәбәп хәлдәре. Маҡсат хәлдәре. Кире хәлдәр. Һөйләмдә һөйләм киҫәктәренең урынлашыу тәртибе. Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәрен сағылдырыу ысулдары.

	5.3	Ике һәм бер составлы һөйләм. Бер составлы һөйләмдәр. Билдәле эйәле һөйләм. Билдәһеҙ эйәле һөйләм. Эйәһеҙ һөйләм. Атама һөйләм. Тулы һәм кәм һөйләмдәр. Тиң киҫәктәр. Тиң киҫәктәр эргәһендә тыныш билдәләре. Тиң киҫәктәр эргәһендә дөйөмләштереүсе һүҙҙәр.
	5.4	Һөйләм киҫәктәре менән грамматик бәйләнеше булмаған һүҙҙәр. Өндәш һүҙҙәр, уларҙың функцияһы. Өндәш һүҙҙәр эргәһендә тыныш билдәләре. Өндәш һүҙле һөйләмдәрҙең интонацияһы. Инеш һүҙ һәм инеш һөйләмдәр. Мәғәнәһе яғынан инеш һүҙ һәм инеш һөйләмдәр. Һөйләмдәрҙе һәм текстың мәғәнәүи өлөштәрен бәйләүсе сара буларак инеш һүҙ һәм инеш һөйләмдәрҙе ҡулланыу.
	5.5	Һөйләмдең айырымланған эйәрсән киҫәктәре. Айырымланыу тураһында төшөнсә. Айырымланыуҙың асылы һәм шарттары. Айырымланған киҫәкле һөйләмдәрҙең мәғәнәүи, интонацион һәм пунктуацион үҙенсәлектәре. Өҫтәлмәлектәрҙең айырымланыуы. Аныҡланыусыларҙың айырымланыуы тураһында. Хәл әйтемдәре һәм уларҙың үҙенсәлеге. Хәл әйтемдәренең айырымланыуы, ҡулланыу үҙенсәлектәре.
	5.6	Ҡушма һөйләм төрҙәре. Теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләм. Теркәүесле теҙмә ҡушма һөйләмдә тыныш билдәләре. Теркәүесһеҙ теҙмә ҡушма һөйләмдәр. Тыныш билдәләренең ҡуйылышы.
	5.7	Эйәртеүле ҡушма һөйләмдәр. Баш һәм эйәрсән һөйләмдәр. Баш һөйләмдәрҙең эйәрсән һөйләмдәргә эйәреп килеү саралары. Эйәртеүле ҡушма һөйләмдә тыныш билдәләре. Эйә һөйләм. Эйәрсән хәбәр һөйләм. Аныҡлаусы һөйләм. Тултырыусы һөйләм. Ваҡыт һөйләм. Урын һөйләм. Рәүеш һөйләм. Күләм - дәрәжә һөйләм. Сәбәп һөйләм. Маҡсат һөйләм. Шарт һөйләм. Кире һөйләмдәр.
	5.8	Ҡатмарлы синтаксик төҙөлмәләр. Күп эйәрсәнле ҡушма һөйләмдәр тураһында дөйөм төшөнсә. Күп эйәрсәнле ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре. Ҡатнаш ҡушма һөйләмдәр. Ҡатнаш ҡушма һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре. Теҙем тураһында дөйөм төшөнсә. Уларҙың стилистик роле.
	5.9	Тура һәм ситләтелгән телмәр. Тура телмәрле һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре. Тура һәм ситләтелгән телмәрҙе ҡабатлау. Диалог. Цитата.
	5.10	Башҡорт теленең стилдәре. Йәнле һөйләү стиле. Матур әҙәбиәт стиле. Фәнни стиль. Публицистик стиль. Рәсми эш ҡағыҙҙары стиле. Хаттар стиле.

Таблица 2. Перечень умений, проверяемых при проведении оценки предметных компетенций учителей по предмету «Башкирский язык»

Код требования		Проверяемые элементы
1	***Знать и понимать***:	
	1.1	– основные понятия лингвистической теории и перспективные направления развития современной лингвистики; – место лингвистики башкирского языка в языкознании, основы языкознания башкирского языка; – место башкирского языка в современном мире; – основные исторические периоды развития башкирского языка; – основные уровни башкирского языка и их взаимосвязь; – башкирский язык как систему; – лингвистические словари, справочники, онлайн-ресурсы по башкирскому языку.
	1.2	– представление о широком спектре приложений лнгвистики и знание доступных учащимся лингвистических элементов этих приложений; – основные уровни башкирского языка; – содержание разделов языкознания: фонетика, орфоэпия, графика и орфография, словообразование, лексикология и фразеология, морфология, синтаксис и пунктуация, стилистика; – интернет-ресурсы изучения разделов языкознания, культуры речи; – особенности подготовки к основной государственной итоговой аттестации по башкирскому языку и лингвистическим олимпиадам (региональная, республиканская, Акмуллинская олимпиада) и конкурсам.
	1.3	Контексную языковую норму. Роль лингвистических словарей башкирского языка в овладении словарным богатством и нормами современного башкирского языка; речевой этикет и основные нормы речевого этикета; вербальные и невербальные средства коммуникации и их взаимоотношения.
	1.4	Стандартное произношение и лексику, их отличия от местной языковой среды. Особенности произношения и лексики, отличие литературного произношения от диалекта и местного говора; основные лексические нормы современного башкирского литературного языка (нормы употребления слова в соответствии с его прямым лексическим значением, эмоционально-экспрессивной окраской и стилистической окраской, особенности фразеологизмов башкирского языка); типичные языковые ошибки и приемы предотвращения и исправления языковых ошибок учащихся.
2	*Уметь*	
	2.1	**Объяснять:** – систему башкирского языка и ее подсистемы, основные понятия курса башкирского языка, классификации языковых единиц и явлений, правила и принципы орфографии башкирского языка; – правила пунктуации; – лексические и грамматические нормы башкирского языка, стили и жанры

		современного башкирского языка; – стили башкирского языка, языковые и коммуникативные требования и особенности употребления в речевой ситуации; – роль башкирского языка в современном мире, его функции, богатство башкирского языка, необходимость сохранения чистоты языка; – исторические периоды развития башкирского языка.
	2.2	**Выявлять:** – единицы разных уровней башкирского языка и языковые явления; – тему, проблему текста, авторскую позицию в тексте; – языковые ошибки.
	2.3	**Классифицировать:** – единицы уровней языка (звук, слог, морфема, корень слова, производные слова, слово – единица лексики, части речи и их грамматические формы, словосочетание, простое предложение, сложное предложение, сложные синтаксические конструкции, текст); – выразительные средства башкирского языка, ситуации речевого общения, жанры различных стилей речи; – языковые и грамматические ошибки.
	2.4	**Анализировать:** – языковые единицы (виды анализов: фонетический, лексический, морфемный, словообразовательный, морфологический, синтаксический, орфографический, орфоэпический и пунктуационный); – тексты (определить тему, идею текста, проблему, его стиль, жанр, присутствие главной, второстепенной и скрытой информации в тексте, средства художественной выразительности, интонационные особенности текста).
	2.5	**Создавать и редактировать:** –устные и письменные тексты различных стилей и жанров; – тексты со зрительными образцами (таблицы, схемы, видео и аудиосюжеты); – публичные выступления и мультимедийные презентации; – таблицы, схемы, опорные конспекты и преобразовать их обратно в тексты с сохранением языковых норм башкирского языка.
3	**Использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности и повседневной жизни**	
	3.1	Для соблюдения требований: – речевого этикета, публичной речи, научного выступления, цифровой коммуникации; – к ссылкам на источники цитирования, диалогу с автором и недопущения нарушения авторских прав.
	3.2	Для этической и эстетической оценки языковых проявлений в повседневной жизни, языка средств массовой информации, интернет-языка, ненормативной лексики; для оценивания своей и чужой речи; оценки языка художественной литературы, научной литературы, рекламных материалов.

Раздел 2. Оценка методических компетенций

Оценка готовности учителя к выполнению обобщенной трудовой функции А «Педагогическая деятельность по проектированию и реализации образовательного процесса в образовательных организациях дошкольного, начального общего, основного общего, среднего общего образования» (трудовая функция «Обучение», «Развивающая деятельность) в части владения методическими компетенциями осуществляется с учетом требований к знаниям и умениям учителя башкирского языка, определенных в профессиональном стандарте педагога начального общего, основного общего, среднего общего образования, а также традиций методики обучения башкирскому языку (таблица 3).

Таблица 3. Перечень знаний и умений, проверяемых при оценке методических компетенций учителей

Трудовое действие	Знания	Умения
1. Осуществление профессиональной деятельности в соответствии с требованиями федеральных государственных образовательных стандартов дошкольного, начального общего, основного общего, среднего общего образования	1.1.1. Содержание ФГОС соответствующего уровня общего образования и основной общеобразовательной программы по башкирскому языку 1.1.2. Содержание примерной образовательной программы и рабочей программы по башкирскому языку	1.2.1. Осуществлять постановку целей и задач учебного занятия с учетом требований ФГОС и примерной образовательной программы 1.2.2. Планировать достижение образовательных результатов в соответствии с требованиями ФГОС и примерной образовательной программы
2. Планирование и проведение учебных занятий	2.1.1. Современные технологии, формы и методы обучения башкирскому языку 2.1.2. Педагогически обоснованные формы и методы обучения 2.1.3. Пути достижения образовательных результатов и способы оценки результатов обучения 2.1.4. Преподаваемый предмет в пределах требований федеральных государственных образовательных стандартов и	2.2.1. Осуществлять планирование учебной деятельности в соответствии с целями и задачами обучения башкирскому языку 2.2.2. Конструировать и проводить учебные занятия с использованием современных технологий, форм и методов обучения башкирскому языку

	основной общеобразовательной программы, его истории и места в мировой культуре и науке	
3. Организация, осуществление контроля и оценки учебных достижений, текущих и итоговых результатов освоения основной образовательной программы обучающимися	3.1.1. Принципы, методы и инструменты оценивания образовательных результатов обучающихся	3.2.1. Реализовывать педагогическое оценивание деятельности обучающихся и применять инструментарий объективной оценки образовательных результатов
4. Формирование навыков, связанных с информационно-коммуникационными технологиями (далее ИКТ)	4.1.1. Электронные образовательные ресурсы, цифровые сервисы и средства обучения башкирскому языку 4.1.2. Методику использования ИКТ в обучении башкирскому языку	4.2.1. Выбирать и применять современные образовательные технологии (в том числе ИКТ) и методики обучения башкирскому языку 4.2.2. Использовать возможности ИКТ для повышения мотивации обучающихся и индивидуализации обучения
5. Освоение и применение психолого-педагогических технологий (в том числе инклюзивных), необходимых для адресной работы с различным контингентом учащихся (в том числе с детьми с ОВЗ)	5.1.1. Современные психолого-педагогические и инклюзивные технологии обучения 5.1.2. Психолого-педагогические, возрастные и иные индивидуальные особенности обучающихся, в том числе обучающихся с ОВЗ 5.1.3. Педагогические методики и технологии работы с обучающимися с ОВЗ	5.2.1. Адекватно применять специальные технологии и методы, позволяющие проводить коррекционно-развивающую работу 5.2.2. Учитывать особенности взаимодействия с обучающимися с ОВЗ при организации учебного процесса